

Romantika a magyar művészetben

Ars Hungarica

Az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1986-ban tudományos tanácskozást tartott

a magyar romantikáról.

Ennek anyagát közli az Ars Hungarica új száma. Bevezető szavaiban Zádor Anna arról szól, hogy a romantikáról a művészetben már csak azért is szükséges beszélni, mert az elmúlt években nemcsak az értékelése változott, hanem az értelmezése és jelentősége is. Nemeth Lajos A romantika, mint a stiluspluralizmus nyitánya című előadásában, többek mellett, arról beszél, hogy a romantika történeti tudatában perdöntő szerepet játszott az egyénileg átélt történelem. (Amely nem csupán a szubjektumra vonatkozott.) A szubjektív hang a reformkor politikai életében címmel Szabad György azt fejtegette, hogy „a szubjektív hang tényrészese a reformkorban együttjárt azzal, hogy nemcsak a személyes vélemény nyilvánítása vált elemi követelménnyé, hanem a személyes politikai felelősségvállalás is.” (Amely különben azt is segítette, hogy a kivátságos hatalom csúcsain ne az emberfeletti, hanem az emberit képviseljék el.) Szegedy-Maszkák Mihály a magyar irodalmi romantika sajátosságait kapcsolatban megállapította, hogy „az 1820-as és a negyvenes évek között hihetőség legkisebb mértékben van: az önkészítés célnak tekintő széchenyi, és a történelemből való látomásokat megfogalmazó

Vörösmarty,

kiket könnyűszerrel be lehetne vonni olyan körképbe, mely a romantika leglényegesebb vívmányairól adna számot.”

A romantika építészettel kapcsolatban Komárik Dénes megjegyezte: a romantika aramálatai közül legkorábban a gótika jelentkezik, amelyet a romantizálás, illetve az a sajátos — Dél-Németországban kialakult — irányzat, amelyet „félkörvesség stílus”-nak (Rungbogenstil) neveztek. A magyar művészettörténetben lezajlott klasszicizmus-romantika vitával kapcsolatban Bibó István kiemelte Vámos Ferenc nevét. Vámos szerint a XIX. század hazai építészetének első csúcsa Feszli Frigyes, aki a klasszicizmus „dogmái világá”-val szakítva mutatott fényes példát a Vigadóban, s akinek „magyar stílusra való törekvéseit Lechner Ödön folytatta és teljesítette ki.” Vámos „vezércsillagát” — Feszli, Lechner és Lajta — „valóban koruk legmagasabb minőségű építészeti voltak Magyarországon.” A romantikus és historizáló építészet néhány problémája című előadásában Sisa József azt javasolta, hogy az 1840 és 1870 közötti idők magyarországi építészetének stílusmegjelölésére fogadjuk el a „romantikus historizmus” kifejezést. Ugyanakkor a historizmus ezután következő húsz éveire is megfelelő kifejezés kell találni.

Ideálkép, portré, életkép címe Sínkö Katalin előadásának, amelyben bizonyos műfaji összefüggéseket vetett fel. Megállapította azonban, hogy a „konzeratív romantika” hazai folyamatait igazából csak

egy közép-európai

tágasságú kutatás lesz képes majd igazán feltárni. A Petőfi-árckép változásai címmel Keserű Katalin megállapította, hogy a múlt században „a 30-40-es évektől kb. a 70-es éveikig terjedő korszakot érdemes egynek tekinteni művészetünkben, s ezen belül kezdetben a (biedermeier) realizmust felmutatni, a romantika felvillanásával, ami továbbélt az ötvenes években, s kiüresedve még a 60-as években is.” Koválovszky Márta a romantikus magyar szobrászat több kérdésére adott választ. Többek között azt, hogy a múlt század ötvenes éveit végén alakultak „a szakmai buzgalomból és sürűsödő magánmegrendelésekkel születő portrék, s a meginduló egyházi megbízásokból és városi feladatokból keletkező épületplasztika mellett megjelenik az emlékmű, amely mögött magányos polgárok (Tomori Anasztáz), vagy a hazafiú áldozatkészségtől vezérelt szobrász adakozókedvét kell felfedeznünk.”

Van-e a magyar iparművészetnek romantikus korszaka? Ezt vizsgálta Szabolcsi Hedvig, aki szerint a múlt század 80-as éveiben izgalmas vita alakult ki Huszka Józsefnél az ősi magyar ornamentikára vonatkozó, két-ségkívül romantikus nézeti kö-

rül. „A legjobb emlék: Pulszky Károly, Szendrői János, Szalay Imre, Hampel József és főleg Pastiner Gyula immár meglehetősen nagy anyag- és történelmismertetre alapított Huszka-ellenes nézeti egy romantikusnak semmiképpen nem mondható, historikus-pozitívista szemléletből fakadtak.”

A Zsolnay-kerámia

romantikus és „historizáló” elemeiről Hárs Éva szól az Ars Hungarica-ban megjelent előadás-sorozatban. A szerző felvetette: a pécsi kerámigyárban a díszműgyártás felfejlődésének szakasza az 1870-es évektől számítható. „A historizáló törekvés azonban betöltötték a gyári termelés újszólván teljes szféráját, a hetvenes évektől egészen a milleniumig.” A történeti stílusok követésében „jelentős helyet foglaltak el a reneszánsz motorban készült díszedények.”

Nemzeti romantika vagy a megtervezett irodalom címe Lukácsy Sándor előadásának. Megállapította, hogy „nemzeti irodalmunk kezdőkorának paradoxona, hogy tarka nemzetközi képet mutat. Bessenyei és kortársai nem ismertek eléggé a hazai régiségeket: Markal, Argirus, álmoskönyv, bibliamagyarzat: ennyi a magyar irodalom — mondották ajkbólgyesztve, és külföldi példákhoz igazodtak.” Ennek ellenére Bessenyei és Kazinczy nemzedéke nemzeti romantikának remekeinek csendes „társ-szerzői”. Nélkülük „Vörösmarty nem szórhatja elénk krónuzsi kézzel a nyelv kincsét, Petőfi lantjának hangját nem zenéig vissza az időknek bércel...”

A romantika és a nemzeti művészetek című előadásában Aradi Nóra felvetette: „az utóbbi egy-másfél évtized nemzetközi kutatásai kezdtek felszámolni azt a kontrasztelekciót, ami nagy általánossággal jellemezte a 19. század művészetében való korábbi tájékozódást.” Erthető, hogy „a romantikának a nemzeti művészeteshez és mozgalmakhoz való kapcsolódása főként olyan közép- és kelet-európai országok művészettörténeti részében kapott hangot, ahol a romantikával egyidejűleg programszerűen kibontakozott a kultúra

nemzeti jellegének

illetve a nemzeti művészet önállóságának, esetleg a nemzeti függetlenségnek társadalmi mozgalmak elindító gondolata, habár — történeti adottságok miatt — lényeges eltérések voltak országoként az analog fázisok között.”

Gellér Katalin — aki a századforduló magyar festészetében és grafikájában lévő romantikus elemeket kutatja — leszögezte, hogy a „gödöllőiek”-nek a „preraffaellik”-hoz fűző szárait a magyar romantikus-historizmus eszményivel való azonosulásuk erősítette meg. Jellegzetes példái a preraffaella „manir” és a magyar nemzeti múltból vett téma talákozásának Kriesch Aladár Zách Klára — feldolgozásai. „Hasonlóképpen fokozta a preraffaella mesterek hatását a középkori kézművesesség-kultusz, melyet a gödöllőiek egyfajta ruszlikus középkorisággá alakítottak, szimbolikus formává emelve az erdélyi gótikus templomot.”

A szerkesztőség által közölt Zárszó hangszülőzza: ez az előadás-sorozat szerves folytatása volt azoknak a konferenciáknak, amelyek egy művészettörténeti kézikönyv előkészítése érdekében rendeztek. „E vállalkozásból fakadt, hogy a konferencia résztvevői többféle aspektusból kísérelték megközelíteni a romantika fogalmát. „S bár a probléma másféleképpen vetődnek fel az elmélet síkján, mint a gyakorlati kutatás szintjén, „e hiányok ellenére pozitívumnak tekinthető, hogy az előadások után — nem utolsósorban a történeti és irodalomtörténeti előadások segítségével — világosabban rajzolódik ki a romantika arculatának néhány sajátos vonása, különös tekintettel a magyarországi sajátosságokra.”

A. G.

Megnyílt a frankfurti könyvvásár

(MTI) Rekordokat döntöget az idei, immár 39. frankfurti nemzetközi könyvvásár, amely amúgy is a legnagyobb ilyen jellegű rendezvény a világon. Az egyhetes vásárra 90 országból 7147 kiállítás érkezett 325 ezer könyvjánlattal, s a szervezők szerint 60 ezer kereskedő fogja megismerlni a választékos és tiz hatalmas teremben.

A legtöbb kiállítóval, 1910-zel természetesen az NSZK képviselteti magát; a második Nagy-

HA AZ UTOBBI húsz év képzőművészetét sematizálni, a fogyasztás, fogyasztatás és fogyasztatóság szempontjaiból — tehát valamiféle szociológiai tükörben — kategorizálni próbáljuk, úgy a műtermeleket, kis erőszakkal, három skatulyába gyömölszölhetjük.

A múzeumok, s a múzeumokat, a nagy kortárs gyűjteményeket, képzőművészeti világiállításokat ellátó, kiszolgáló, egyuttal sakkban tartó galériák művészete adja az első csoportot. Az aktuális élvonalnak vagy legalábbis az annak tájelevezető művészeknek a reputációja, ariai hihetetlenül magasak lettek, ezzel a nyolcvanas évek eleje óta eddig elképzelhetetlen gyűjteményi helyzetet teremtek. A galériák és múzeumok manipulációi az aktuálisnak megfelelő tendenciákat, így az avantgardot is fogyasztatottá és fogyasztatandóvá, ugyanakkor rendkívül drágává tették, s az általában megfizethetetlenül magas árakkal a korábbi — megértés-befogadás nehézségeiből fakadó — arisztokratikuságot új-fajta, pénzságú góg váltotta fel. Az enigmatikus és sok esetben ölcő rejtelmességű, az előkelőség parvezűségű silányult — így az érték és a napi árfolyam, ha lehet, még ritkábban esik egybe. Mindenesetre a világ művészetét a nyolcvanas években jórészt multinacionális galériák és gyűjtemények nagyban folytaltolt játszmái határozzák meg.

EGÉSZEN MÁS A SZEREPE azoknak a művészeknek és műkereskedéseknek, akiket és amelyeket tisztán üzleti szempontok igaztatnak. Míg az előző csoportba tartozók anyagi érdekeiket gyakran legalábbis ideológikusan mezebe öltöztetik, s vindikálják a jogot a művészet fejlődésének alakítására, a kommersz galériák — kisebb rizikóval, s ennek megfelelően kevesebb pénzzel, következtetésként semmiféle egyetemes hatással — a „szöld műgyűjtést”, magyarán lakberendezési célokat szolgálnak. Termékeik és készletük nem giccs ugyan, de az eredetiségnek a látszatát sem igen kell.

S maradjon végül a várakozók és az érdeklődők, akikben még nincs elég pénz, még elég függetlenek, de talán még nem elég invenienciózusak vagy éppen nem alkalmazkodóképesek. Sőt, olykor már faradtak, már túljutottak a napi akarnokoskodáson, érdekekben, már befolyásolhatatlanok.

Kézenfekvő, hogy a budapesti nemzetközi kisplasztikai kiállítás a harmadik fiókból kaphatott műveket. Az éppen csúcsban lévő szállítási, biztosítási és egyéb költségei megfizethetetlenek, s eladás reménye sem fűthet egyetlen New York-i, berlini vagy milánói nagymenő.

Hozzájárul mindehhez, hogy mára a szobrászat, a klasszikus értelemben vett plasztika presztízse alaposan módosult, bizonyos szempontból jelentősen csökkent az ötvenes-hatvanas években megszerzethető képest. A nagy, internacionális, tematikus kiállítások a hetvenes évek eleje óta nem szobrok vagy festmények, hanem műveket várnak. A művészek univerzalizálódnak, a művészet maga pedig egyszeműsödik. A képzőművészet fogyasztatóságának és fogyasztatóságának húsz évvel ezelőtől átértékelődése, majd a nyolcvanas évek elején lezajlott újabb revízió — többek között — olyan, addig nem különösebben fontos elemet is jelentőssé tett, mint a művek mérete, mely esztétikai és anyagi szempontból is roppant lényegessé vált. Ilyen körülmények között a hagyományos kisplasztika jelentősége mind jobban csökkent, de legalábbis módosult.

A JELEK SZERINT azonban épp most történik valamiféle újabb átrendezés a világ művészetében — és ráadásul a szobrászat javára. A nyolcvanas évek szuperfeszítői közül egyre többen terjeszkednek a harmadik dimenzió irányában, ám munkái — ismét csak a hatalmas méretek, és költségek okán — nem kívánkoznak a budapesti kisplasztikai kiállítás keretei közé.

Nagyjából látjuk tehát, mit nem tud a tárlat: látjuk, nem alkalmas arra, hogy segítségével következtethessünk a világművészet alakulására, a tendenciák közötti átértékelődéseket, szerepváltásokat és szerepványeréseket folyamatára. Nem alkalmas futu-

A világszobrászat Budapesten

Nemzetközi kisplasztikai tárlat a Múcsarnokban

rológiai fogadásokra, nem pálya a kultúrbumékerek számára.

LEHETŐSÉGET AD azonban, hogy impressziót kaphassunk arról, mi foglalkoztatja az embert a századfordulón. Az ember, mondanak nyugodtan, hiszen a kiállítás tagassága, az őt földrész részvétele följosítja az általánosításra. A legmeghatározóbbnak az iónia látszik, melynek itt egyfajta erős verbalizáció, vagyis irodalmiság a megjelenési formája. Néhányan a karikatúra szintjén megtapadva beszélnek mentális nyomorúságokról. Ilyenek a belga Daniel Debiqy picit és édeskes, dobosolt komiko-tragédiái vagy a holland Niels Nielsen harsányan szellemtelen viccelődései. Kénegyéb ióniával és tisztább, autonómabb vizuális eszközökkel dolgozik a dán Thomas Andersson, írógép-kaviatúrákból összerőtt szobraival, a holland Alexander Schabracq mókásan mirós munkáival vagy a kiállítás legismeretesebb részvevője, Daniel Spoerri. A román származású világpolgár művész (miért éppen Francaországot képviseli, hiszen éppen így reprezentálhatná Svájcot vagy Nyugat-Németországot is?), akinek tevékenysége a hatvanas években meghatározó volt az egyetemes művészet szempontjából, nem különösebben jelentős művekkel szerepel Budapesten. Tárgegyűjtései — a húsdaráló animálását és antropomorfilizálását célzó szobra — kifejezetten galériadarabok, s polirozott ióniájuk alig-alig emlékeztet a régi Spoerri spródségére, vészett viceire. Mintha azt példáznák, miként lehet az említett fiókok, skatulyák között liftezni.

Sokkal izgalmasabbak a francia Claude Leveque látszólag matéria nélküli rejtélyes koncepciószobrai, melyek alig verbalizálható gyilkos gúnnyal utalnak a szétszállított életre, személyes drámára. Nem ilyen tragikus, de ugyancsak mélyen megfontoltak a dán Berit Forland sokanyagú — textilből, fából, csontból, löszörről és egyébektől — készült munkái. Forland szerkezetei a természeti népek kultikus tárgyainak és az északi gondolkodásmódnak elgényitve érnek el feszültséget, iónikus szintézist. Nem a földrajzi, hanem az időbeli távolság a kötő-választó eleme az ír Tom Fitzgerald szép szobrainak. A kőkori szerszámok formarendje illeszkedik egy tipikus huszadik századvegi anyagegyűjtéshez harmonikusan és többértelműen.

NAPLÓ

Háromnapos ausztriai vendégszereplésre utazott csütörtökön a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar. Az együttes Grazban és Vorauban lép közönség elé, ad önálló hangversenyt. Műsorán Beethoven Fidelio című operája szerepel.

Budavár antikvárium a neve annak a könyvesboltnak, amelyet csütörtökön nyitott meg az Állami Könyvterjesztő Vállalat az Országház utca 8. szám alatt. A főváros idegenforgalmilag kiemelt területén lévő bolt választéka is a lehetséges vásárlók igényei szerint alakul: művészi albumok, idegen nyelvű kötetek, metszetek, történelmi és művelődéstörténeti kiadványok bővítik a gazdag szépirodalmi kínálatot.

Ivan Dinkov és Nikola Indzsov irodalmi estje október 12-én, hétfőn 17.30 órákor kezdődik a Bolgár Kulturális és Tájékoztató Központban. (Bp., VI., Népköztársaság u. 14.). A két költőt Kiss Benedek és Rózsa Endre mutatja be, közreműködik Bodor Tibor.

Somogy megye múltjából címmel megjelent a megyei levéltár 1987-es évkönyve. A több mint negyzzár oldalas kiadvány — az évkönyvsorozat 18. kötete, — a XV. század elejétől 1945-ig terjedő idők történetének számos érdekességeit tárja az olvasó elé a helyi és országos levéltárakban végzett kutatások nyomán.

Országos régészeti konferencia kezdődött csütörtökön Zalaegerszegen, a városi művelődési központban. A kétnapos tudományos ülésen a Kis-Balaton régészeti kutatásaival, pontosabban a már elkészült első viztározó területen 1980-tól 1985-ig végzett leletmentéssel foglalkoznak. A nem mindennapos vállalkozás keretében 18 nagyobb és több kisebb ásatásra került sor az Alsó-Zala völgyében. A zalai archeológusok, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének és a Magyar Nemzeti Múzeum szakemberei által irányított munka nagyságát és tudományos jelentőségét jelöi, hogy egy földrajzilag is jól körülhatárolt, 25 négyzetkilométeres táji egység lakosságának életét, kultúráját tarták fel a neolitikumtól a késő középkorig.

Pákey Izabella és T. Horváth Éva festőművész kiállítása október 14-én, szerdán 17 órákor nyílik a Fáklya Klubban. (Bp., VI., Csengery u. 68.). Fischer Ernő festőművész mond megnyitót.

Hajdú István

Kiállítások, hangversenyek a szovjet kultúra napjai programjában

(MTI) A nagy októberi szocialista forradalom 70. évfordulója és a szovjet kultúra napja alkalmából három új kiállítás nyitotta meg kapuit csütörtökön a Munkásmozgalmi Múzeumban.

A Szovjetunió Központi Forradalmi Múzeumának vendégtárlata — A nagy október és a jelenkor című bemutató — gazdag fotódokumentációt összeállítással alevitenti fel az októberi forradalom eseményeit, az ország szocialista átalakulásának és fejlődésének jelentős állomásait, s reprezentálja a mai Szovjetunió életét, gazdaságát, társadalmi és kulturális vívmányait. A Szovjetunió Központi Lenin Múzeumának kiállítása — mintegy hetven festmény, grafika és szobor — arról ad áttekintést, hogy Lenin alakja az elmúlt évtizedekben hogyan jelent meg a szovjet képzőművészetben.

A Munkásmozgalmi Múzeum saját tárlala annak a sok ezer magyar internacionalistának állít emléket, akik annak idején fegyverrel is részt vettek az oroszországi forradalmi mozgalmakban, a nagy október győzelmében, a szovjet hatalom védelmében. Emlekezik továbbá azokra a szovjet forradalmárokról is, akik segítségével a Magyar Tanácsköztársaság megszülehetett.

A tárlatokat Rátkai Ferenc művelődési és Vasizli Szerov szovjet kulturális miniszterhelyettes nyitotta meg. Beszédében Rátkai Ferenc hangsúlyozta: a kiállításokat az emlékezés szándéka hozta létre. Emlékezés az októberi szocialista forradalomra, arra az eseményre, amely új utakat szabott az emberiség XX. századi történelmében. Ugyanakkor — mint mondta — e tárlatok olyan élő és eleven hagyományra figyelmeztetnek, amely állandóan új és új tartalmat kap attól függően, hogy a korszak, amelyben élünk milyen feladatokkal és kihívásokkal szembesít minket. Napjainkban mindenekezt a szocializmus megújulásának követelményeire: a gazdaság korszerűsítésére, a tudományos technikai haladással való lépéstárra, a szoc-

cialista demokráziát kibontakoztatására. A szovjet kulturális miniszterhelyettes megnyitójában kiemelte: a tárlatokon bemutatott rendkívül gazdag anyag feleleveníti a világ első szocialista államának létrejöttét, az októberi szocialista forradalom vezéralakjának tevékenységét, a magyar internacionalisták részvételét a szocialista forradalomban.

A most megnyitott kiállítások dokumentumai reprezentálják azt is, hogy a szocializmus ügye szorosan összefonódik országainkban, bizonyítja Magyarországot és a Szovjetunió békeszerető külpolitikáját, a két párt álláspontjának és nézeteinek azonosságát, a kétoldalú kapcsolatok eredményeit — mondta Vasizli Szerov.

A Magyar Építőművészek Szövetségének székházában csütörtökön fotókiállítás nyílt a mai szovjet építészeti alkotásokból. Mintegy 40 tablón nagyméretű fotók mutatják be az utóbbi években megvalósított új lakóegységeket korszerű lakóházait, kulturális, kereskedelmi, sport és kommunális létesítményeit. A tárlatot október 16-ig lehet megtekinteni — szombat és vasárnap kivételével — délelőtt 9 órától délután fél 5-ig.

Vidéken három nagy sikerű koncertet folytatódott az eseménysorozat. Pécsért Jurij Szimov karmester vezényletével és Mihail Homicer gordonkaművész közreműködésével vendégszerepelt az Állami Hangversenyzenekar. Az est műsorán Schumann Manfred-nyitánya és A-moll gordonkaversenye, valamint Rahmanynov első, D-moll szimfóniája szerepelt.

Miskolcon, az Ady Endre Művelődési Ház színházterében Valerij Leontyev és együttese adott hangversenyt. A dallamos tánczene világiárról nagyköveteket emlegetett Leontyev-együttessel könnyűzenei számokon kívül több komoly zenei művet, közöttük Ravel Boleroját tolmácsolta.

Győrött, a városi zeneiskola díszteremben, mai szovjet zene-szerzők műveiből adtak koncertet a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola helyi igazgatóság művésztanárai. A hangversenyen Takta-Kisvili, Kuzsamjarov, Macsavariani, Scedrin, Doluhaján, Szlovimskij és Balaj kamaraműveiből szólatáltak meg a főiskola hallgatóinak és a Győri Űtégyüttés tagjainak közreműködésével.

Koszorúzás Ilku Pál sirjánál

(MTI) Ilku Pál tanító, politikus születésének 75. évfordulója alkalmából koszorúzási ünnepséget rendeztek csütörtökön a Mező Imre úti terület Munkásmozgalmi Panteonjában. Urnáját megkoszorúzták a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága nevében Cserepenka Ferencné az Országgyűlés alelnöke és Varga Péter az MSZMP KB osztályvezetője, valamint a Művelődési Minisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Ellenállók, Antifaszisták Szövetségének képviselői. A kegyelet virágot helyezett el a családtagok és a III. kerület, nevét viselő általános iskola tanulóinak küldöttei.

Évadnyitó premier volt csütörtökön a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban. Ruszt József rendezésében Johann Wolfgang Goethe Egmont című szomorjátékát mutatta be a társulat.

Kocsis Iván fotóművész retrospektív kiállítása október folyamán tekinthető meg a váci Madách Galériában.

A Hortobágyi Nemzeti Park területén, a Mátrától északra fekvő Papréten Salamon Ferenc, a nemzeti park igazgatója adta át csütörtökön a feltárt, s most már megtekinthető papegyházi műemleket, egy XI. és egy XII. századi templom romjait.